

hämmästyttävän kapea: vaikka kirjoittaja osoittaa tuntevansa muun muassa kirjallisuudentutkimuksen menetelmiä soveltavaa raamatuntutkimusta, tieteellinen lähestymistapa näyttää merkitsevän sen osoittamista, ovatko Raamatussa kerrotut tapahtumat historiallisesti tosia. Esimerkiksi vedenpaisumuskertomuksesta Hautala toteaa, ettei ole mielekästä yrittää tieteen keinoin selvittää, onko kertomus totta vai ei, sillä ”myyttinäkin kertomus voi olla merkityksellinen ja tosi” (s. 74). Valtaosa tieteellistä raamatuntutkimusta harjoittavista tutkijoista olisi täsmälleen samaa mieltä. Vastaavasti kirjoittaja esittää retorisen kysymyksen: ”Onko tieteellinen raamatuntutkimus pystynyt osoittamaan sen, että Jeesuksessa oli kyse vain tavallisesta ihmisestä, joka ikään kuin kruunattiin Jumalan pojaksi?” (s. 76) Vastaus on ilman muuta kielteinen – mutta ei historiallis-kriittinen raamatuntutkimus siihen pyrikään. Sen sijaan historiallisesti orientoituneet tutkijat ovat osoittaneet, että käsitteellä Jumalan poika on Uuden testamentin syntyaikana ollut erilaisia merkityksiä ja että myös Jeesukseen liitetynä sillä on voitu tarkoittaa eri asioita.

Kolmas luku käsittelee Raamatun pyhyttä. Kirjoittajan tarkoituksena on ”hävittää väärä pyhyys ja palauttaa oikea pyhyys omalle paikalleen” (s. 99). Väärä pyhyys on hänen mukaansa sitä, että Raamattu eristetään pyhäksi esineeksi, jota ei uskalleta lukea, ymmärtää ja tulkita, ja että siinä kerrottuja tapahtumia pidetään muusta elämästä erillisenä, ”pyhänä” historianana. Oikea pyhyys toteutuu keskellä elämää, pikemminkin ”maallisessa” kuin ”uskonnollisessa”. Erityisen pyhyiden tavoittelu merkitsee usein tekopyhyyteen sortumista. Valaiseva on luvussa esitetty ”Raamatun pyhittymisen lyhyt historia”, joka sai miettimään, missä määrin Raamatun pyhyiden korostaminen sisältää maagisia piirteitä.

Neljäs osio, länsimaisen lukutavan kritiikki, muistuttaa, että länsimainen näkökulma Raamattuun

on nykykristikunnassa vähemmistön lukutapa. Hautala peräänkuuluttaaakin länsimaisen ylemmyydetunnon tiedostamista ja hylkäämistä sekä globaalia valistuneisuutta ja vastuuntuntoa. Kysymys on pitkälti siitä, kuka katsoo oikeudekseen kertoa toiselle, miten Raamattua on tulkittava. Länsimainen ylemmyys näkyy helposti myös siinä, että afrikkalaisia, aasialaisia ja latinalaisamerikkalaisia tulkintoja tavataan kutsua ”kontekstuaalisiksi” tulkinnoiksi – ikään kuin eurooppalaiset (ja pohjoisamerikkalaiset) lukuvat olisivat jollakin tapaa kontekstista vapaita. Globaali näkökulma näkyy vahvasti myös nykyraamatuntutkimuksessa, jossa perinteisempien lähestymistapojen rinnalle on tullut erilaisia postkolonialistisia ja ideologiakriittisiä painotuksia.

Näiden kriittisten huomioiden jälkeen Hautala lähtee rakentamaan kestävän raamatutulkinnan lähtökohtia. Niitä ovat suostuminen tulkinnan jatkumoon: nykylukijan ja Raamatussa kerrottujen tapahtumien välillä on väistämättä pitkä historia, jonka aikana tulkinnat ovat myös muuttuneet. Tähän liittyy läheisesti tulkintaprosessin inhimillisyys: Raamatun ymmärtäminen tapahtuu vain inhimillisen tiedonhankinnan kautta. Samalla Hautala muistuttaa sisäisen näkökulman oikeutuksesta ja peräänkuuluttaa sisäisen ja ulkoisen näkökulman rinnakkaisuutta. Kolmantena lähtökohdana on sen pohtiminen, missä mielessä voidaan puhua ”raamatullisuudesta”. Hautalan raamatutulkinnan rakennusaineet ovat toisaalta perinteisiä, kuten pelastushistoria ja uskontunnustukset, toisaalta uusia, raikkaita näkökulmia avaavia: ”Raamatullisuus ei ole sitä, että pyritään säilyttämään itselle tuttua. Se ei ole raamatuntekstin ja todellisuuden aukotonta vastaavuutta. Se ei ole myöskään paluuta johonkin raamatunajan ihmisten elämäntähtäntöihin niitä imitoimalla. Raamatullisuus on sitä, että elämän laki kaikinensa, yhdistyneenä niihin useiden ihmis-

sukupolvien tulkintaan, tulee esiin yhä kirkaampana” (s. 131).

Vaikka Hautala lukunsa otsikossa kutsuu esittelemäänsä näkemystä ”körttiläiseksi raamatukäsitykseksi”, on huomionarvoista, ettei luvussa itsessään kertaakaan puhuta körtteistä. Raamatutulkinnan subjekti on siinä ”kirkko”. Lukija jää myös pohtimaan, kuinka Hautalan avara, myös toisin uskovia ymmärtävä näkemys suhteutuu perinteiseen körttiläiseen konservatiiviseen (biblisis-tiseen) perinteeseen, jonka kirjoittaja itsekin arvelee olevan yhä edelleen monien herännäismaallikoiden raamatutulkinnan ohjaava periaate (s. 27).

Lopuksi Hautala painottaa lukijan ja hänen elämänsä suurta roolia Raamatun tekstien ymmärtämisessä. Raamattu muuttuu merkitykselliseksi, kun ihminen tuntee sekä itsensä että Raamattunsa. Kertomus on totta sille, joka voi lukea itsensä siihen sisään. Raamatun tekstillä ei näin ollen ole vain yhtä merkitystä, vaan kaikki ne merkitykset, jotka lukijat sille antavat. Jokaisella sukupolvella on omat kysymyksensä, jotka se heijastaa Raamatun teksteihin. Teksti, sen tulkintaperinne ja nykylukijan todellisuus ovat keskenään jännitteisessä suhteessa, mutta juuri tämä jännite luo tilan, jossa sekä Raamatun teksti että ihmisen elämä voivat saada uuden merkityksen.

OUTI LEHTIPUU, DOS.

RODNEY WHITACRE
Using and Enjoying Biblical Greek: Reading the New Testament with Fluency and Devotion. Grand Rapids: Baker Academic 2015. 258 s.

Mitä tapahtuu klassisten kielten taidolle peruskurssien jälkeen? Ikävä totuus taitaa olla se, että useilta vavalla tehty työ valuu hukkaan. Klas-

sisten kielten opinnoista kielitaidon tarvitsemiseen työelämässä, esimerkiksi saarnaa valmisteltaessa, kuluu monta vuotta ja siinä ajassa kielitaito on ehtinyt unohtua. Ilmiö on tuttu muuallakin kuin Suomessa, ja sitä varten Rodney Whitacre on kirjoittanut oppaansa Uuden testamentin kreikan kielen käyttöön.

Kyseessä ei ole kreikan alkeisopikirja vaan teoksen kohdeyleisönä ovat ne, jotka ovat opiskelleet kreikkaa, unohtaneet kielen ja kaipaavat nyt apuneuvoja kreikan mieleen palauttamiseen. Kirjan tarkoituksena on tarjota keinoja kreikan taitojen kertaamiseen ja syventämiseen. Kirjan oheen on julkaistu myös lisämateriaalia nettisivuilla.

Kielitaito ei ole koskaan pysyvää. Vaikka taito voi rapistua, on hyvä uutinen, että kielitaitoaan voi aina parantaa kunhan kieltä vain käyttää. Kreikan loppupentti arvosana kertoo ainoastaan senhetkisestä taitotasosta, ei siitä, miten hyväksi kreikan taitajaksi voi tulla. Whitacren kantavana periaatteena kreikan opiskeluun on ”tule sujuvaksi yksi kappale kerrallaan”. Tämä ei välttämättä vaadi paljon aikaa. Kreikkaa voi lukea pari minuuttia päivässä, yhden lauseen tai jakeen kerrallaan.

Whitacren tavoitteena on antaa neuvoja sujuvan lukutaidon saavuttamiseen. Hän toteaa, että nopeus ja tarkkuus tapahtuvat toistensa kustannuksella. Nopeasta lukemisesta seuraa vähemmän tarkkuutta ja enemmän virheitä. Hidas lukeminen mahdollistaa keskittymisen yksityiskohtiin, mutta toisaalta kyky lukea nopeasti, pysähtymättä analysoimaan, on myös tärkeää kielen oppimiselle. Whitacre neuvoa aloittamaan kreikan lukemisen hitaasti mutta hänen mukaansa kreikkaa pitäisi yrittää lukea myös nopeasti. Nopea lukeminen auttaa havaitsemaan ongelmakohtia ja niitä asioita, joita pitää kerrata.

Riittävä sanaston osaaminen on tärkeää sujuvalle lukemiselle, ja kirjan toisessa luvussa Whitacre antaa neuvoja sanaston kasvattamiseen.

Vaikka Uudessa testamentissa on noin 5400 eri sanaa, sujuva lukeminen ei vaadi näiden kaikkien osaamista. Yleisimmät Uuden testamentin sanat muodostavat pienen osan koko sanastosta mutta suuren osan kaikista Uuden testamentin esiintymistä. Esimerkiksi yli 100 kertaa Uudessa testamentissa esiintyviä sanoja on ainoastaan 171 kappaletta, mutta ne muodostavat yli 60 prosenttia Uuden testamentin sanojen esiintymistä. Osaamalla nämä sanat pystyy siis ymmärtämään yli puolet Uuden testamentin tekstistä. Toisaalta yli puolet Uuden testamentin sanastosta esiintyy ainoastaan kerran tai kahdesti. Näiden harvinaisten sanojen merkityksen selvittämistä auttaa se, että niistä suurin osa on johdannaisia yleisemmistä sanoista. Whitacre antaa neuvoja muun muassa suffiksien ja prepositioetuliitteiden merkityksien hahmottamiseen. Luku ei kuitenkaan ole esitys Uuden testamentin sanastosta, vaan pikemminkin sen tarkoituksena on tarjota tapoja opetella sanastoa ja esitellä apuneuvoja, joita sanaston opiskeluun voi käyttää.

Kolmannessa luvussa Whitacre kertoo tiivistetysti kreikan morfologian eli muoto-opin. Hän korostaa, että kreikan kieliopin tärkeimmät pääteet mahtuvat yhdelle paperiakille, ja sellainen on saatavilla englanniksi kirjan nettisivuilta. Päätteitä ei siis ole loputonta määrää, vaikka peruskursilla sellainen olo voi tulla. Whitacre antaa ohjeita siihen, miten tekstistä löytyvän sanan perusmuodon voi tunnistaa ja millainen päättelyketju perusmuodon löytämiseen tarvitaan. Vaikka luku sisältää jonkin verran kieliopillista terminologiaa englanniksi, tämän ei pitäisi olla suuri este suomalaiselle lukijalle. Suomenkielinen kieliopillinen sanasto on pääasiassa lainasanoja, joten ne muistuttavat läheisesti englanninkielistä kielioppi-terminologiaa. Kieliopillisten termien kertaamiseen voi avuksi suositella Jarmo Kiilusen ja Nina Nikin *Alfas-ta oomegaan* -kirjaa (Suomen Eksegeettinen Seura 2013).

Whitacre käsittelee syntaksia neljännessä luvussa ja antaa keinoja vaikeiden lauseiden selvittämiseen. Hän aloittaa käsittelemällä lauseenjäseniä, peruslausetyyppejä sekä erilaisia lauseketyyppejä. Tämän jälkeen hän esittelee kolme tapaa selvittää vaikeita ja monimutkaisia lauseita: paloittelu (chunking), skannaus (scanning) ja kartoitus (mapping). Whitacren mukaan näitä tapoja voi käyttää apuna myös seikkaperäisen eksegeesin tekemisessä tai esimerkiksi saarnan runkona. Whitacren esittelemistä menetelmistä paloittelu ja skannaus ovat suhteellisen yksinkertaisia, mutta kartoitus on melko vaikeasti hahmotettava menetelmä. Menetelmiä on mahdollista myös yhdistellä itselle toimivaksi tavaksi selvittää kreikan lauseita.

Viidennessä luvussa Whitacre käsittelee keinoja tulla sujuvammaksi kreikan lukijaksi ja lähestyä tekstijaksoja. Hänen mukaan lause tulee ensin silmällä ja lukea kertaalleen läpi kreikaksi. Tämän jälkeen tunnistetaan sanojen päätteet ja rakenteet, seuraavaksi päälauseet, sivulauseet ja lausekkeet. Vasta tämän jälkeen tarkistetaan uudet ja ennestään tuntemattomat sanat. Whitacren mukaan lause pitää ymmärtää ennen kuin sitä ryhtyy kääntämään, jos lausetta ylipäänsä kääntää ollenkaan. Hänen mukaansa ei siis pidä kääntää saadakseen tietää mitä lause tarkoittaa, vaan ensin pitää tietää mitä lause tarkoittaa ja kääntää vasta sitten. Lopuksi lause luetaan kertaalleen, mieluiten ääneen, jolloin se jää paremmin mieleen. Whitacre kommentoi myös apuneuvojen käyttöä. Hänen mukaansa ne ovat hyödyllisiä, mutta niihin on liiankin helppo tukeutua. Whitacre neuvookin käyttämään apuneuvoja vain, jos ei muuten tunnistaa muotoa tai sanaa. Tämä menetelmä, jossa lause luetaan läpi useita kertoja, on aikaa vievä. Se sopii aloittelijalle tai tarkkuuteen pyrkivään lukemiseen, mutta saattaa toimia myös edistymisen esteenä. Kreikan lukemiseen pätevät samat neuvot kuin muidenkin kielten lukemi-

seen. Lukeminen nopeutuu, jos ei pyri kääntämään kaikkea lukemaansa suomeksi. Nopeassa lukemisessa ei kannata myöskään takertua yksittäisiin tuntemattomiin sanoihin, jos lauseen kokonaismerkityksen pystyy arvaamaan.

Kuudennessa luvussa Whitacre antaa esimerkkejä siitä, miten kreikkankielisiä Uuden testamentin tekstejä voi käyttää sekä henkilökohtaisessa hartaudentarjoituksessa että saarnan valmistelussa. Whitacre esittelee moderneja ja antiikin ajoilta käytettyjä meditaatiotekniikoita. Seitsemäs luku sisältää kolme tekstijaksoa (1 Joh. 2:1–6, Luuk. 5:1–11, 1 Piet. 3:17–22), joiden avulla voi harjoitella kirjassa kuvattuja taitoja. Jaksojen ohessa on kommentteja lauseiden jäsennyksestä ja kielestä. Alkukielen osaamisen avulla tekstijaksoihin pystyy löytämään uusia ulottuvuuksia. Esimerkiksi Jakeessa Luuk. 5:10 Jeesus kutsuu Pietarin oppilaakseen pyydystämään kalojen sijaan ihmisiä. Raamatunsuomennoksen avulla ei voi päätellä, että Jakeessa esiintyvä sana ζωπρέω tarkoittaa itse asiassa elävältä vangitsemista, erityisesti ihmisen kaappaamista sotavangiksi tai orjuuteen; sana esiintyy esimerkiksi Septuagintan käännöksessä Jakeessa 3. Moos. 31:18. Jakeessa harjoitettu pyydystämisen on siis eräänlaista ihmisyöstöä, ei tosin orjuuteen vaan Jumalan palvelukseen.

Kirjan lopussa olevat liitteet syventävät eräitä kirjassa käsiteltyjä asioita. Kaksi liitteistä antaa lisäneuvoja lauseiden kartoittamiseen (sentence mapping) ja yhdessä esitetään kreikan muoto-opin pääpiirteet tiivistetysti. Viimeinen liite on lyhyt esitys verbien aspektista ja deponenttiverbeistä. Whitacre esittää, että deponenttiverbit pitäisi ymmärtää yksinkertaisesti mediumeiksi. Hänen määritelmänsä mukaisesti mediumi on verbimuoto, jossa subjekti intensiivisesti osallistuu toimintaan. Esimerkiksi deponenttiverbiksi usein määritelty ἔρχομαι-verbi tarkoittaa ”liikuttaa itseään”.

Whitacren teos on kevytlukuisen, mikä on sekä haitta että etu. Yhtäältä kreikan kielestä kiinnostunut ja siihen perehtynyt lukija saattaa kokea kirjan annin köykäiseksi. Toisinaan kirjan asiasisältö jää ohueksi, kun käsiteltävää asiaa vain lyhyesti referoidaan ja lukija ohjataan muualle lähteille perehtymään aiheeseen tarkemmin. Toisaalta kirjan kohderyhmään kuuluvalla lukijalle kevyt lähestyminen aiheeseen voi toimia porttina kreikan taitojen syventämiseen ja saattaa rohkais- ta tarttumaan Novumiin paremmin kuin syvälinen esitys kreikan kieliopista. Lukijaa ei kuormiteta kielitieteellisillä hienouksilla, vaan kirja tarjoaa vinkkejä lähteistä, joista halutessaan saa lisätietoa. Kirjaa voikin suositella sille kohdeyleisölle, jolle se on tarkoitettu: kreikkansa unoh- taneille mutta sen käyttötaitoa kai- paaville. Kirja on hyödyksi myös kreikan opiskelijoille, jotka haluavat ylläpitää kreikan taitoaan peruskurs- sin jälkeen.

SUSANNA ASIKAINEN,
TEOL. TRI, FIL. MAIST.

MAIJASTINA KAHLOS Rooman viimeiset päivät. Helsinki: Otava 2016. 285 s.

Myöhäisantiikki on omaleimainen aikakausi, jota viime vuosikymme- ninä on tutkittu runsaasti eri näkö- kulmista. Monissa asioissa käsitykset ovat muuttuneet ja tulleet tarkem- miksi, ja tutkittavaa riittää edelleen. Rooman viimeiset päivät esittelee yleistajuisesti myöhäisantiikin his- toriaa ja kulttuuria nykytutkimuksen valossa. Parhaimmillaan kirja onkin silloin, kun se tuo uutta näkökulmaa niin antiikintutkimukseen kuin nyky- keskusteluun, esimerkiksi käsiteltä- essä suhtautumista maahanmuutta- jiin ja eritaustaisiin ihmisiin.

Varhaisen kirkon teologiasta kiin- nostuneen on hyödyllistä tuntea

laajasti sitä maailmaa, jossa kristin- usko levisi, jossa teologit muotoil-ivat opin sisältöä ja jossa monet kir- kon käytännöt kehittyivät. *Rooman viimeiset päivät* -kirjan kirjoittaja ei ole teologi eikä kirjan tarkoitukse- na ole käsitellä sitä, miten kristityt itse ymmärsivät uskonsa. Sen sijaan *Rooman viimeiset päivät* kuvaa sitä ympäristöä, jossa myöhäisantiik- kin ihmiset elivät ja toimivat, ja niitä muutoksia, joita tapahtui politiikassa, elinkeinoelämässä, taloudessa ja kulttuurissa. Kirjoittaja kiinnittää pal- jon huomiota siihen, miten tavalliset ihmiset elivät ja kokivat ympäristön- sä. Kirja voikin inspiroida teologeja ajattelemaan sellaisia seikkoja, jotka usein jäävät vähemmälle huomiol- le pohdittaessa teologian kehitystä tänä aikana.

Nykytutkimuksessa pohditaan usein jatkumon ja muutoksen jänni- tettä. Rooman valtakunnassa tapah- tui myöhäisantiikissa merkittäviä poliittisia, sosiaalisia, taloudellista ja us- konnollisia muutoksia – lopulta koko valtakunta jakaantui kahtia – mut- ta todellisuudessa moni asia muuttui hitaasti. Ihmiset elivät niin kuin en- nenkin hallitsijan vaihtumisesta huo- limatta ja omaksuessaan uusia asioita he usein liittivät ne vanhoihin tapoihinsa. Muuttoliikkeet (”kansain- vaellukset”) 300–400-luvuilla ovat hyvä esimerkki muutoksen ja jat- kumon monimutkaisesta suhteesta. Roomaan oli aina tullut uusia ihmisiä ja roomalaiset olivat aina ol-leet tekemisissä rajanaapureittensa kanssa. Vaikutteet ja kauppatavarat kulkivat rajan yli kumpaankin suun- taan ja muuttaessaan Rooman alu- eelle moni tulokas omaksui rooma- laisten tavat ja kielen. Monen tulijan oli mahdollista liittyä armeijaan ja ko- hota korkeallekin roomalaisessa yh- teiskunnassa. Toisaalta roomalaisilla oli hyvinkin ylemmydentuntainen asenne vieraisiin kansoihin: keskus- teltiin siitä, pitääkö uudet tulijat rau- hoittaa ja sivistää vai pitääkö heitä vastustaa aseina.

Myös Rooman kristillistymistä on tutkittu muutoksen ja jatkumon